

321715

MÁTYÁS KIRÁLY

EMLÉKEZETE

HARSÁNYI ZSOLT

ünnepi beszéde a Cinkota-Mátyásföldi Kaszinó
Mátyás király ünnepén, 1932. évi július hó 4-én

Különlenyomat

a „Rákosi Szántó“ 1932. évi július hó 11-iki számából

MÁTYÁS KIRÁLY

EMLÉKEZETE

HARSÁNYI ZSOLT

ünnepi beszéde a Cinkota-Mátyásföldi Kaszinó
Mátyás király ünnepén, 1932. évi július hó 4-én

Különlenyomat

a „Rákosi Szántó“ 1932. évi július hó 11-iki számából

MATYÁS KIRÁLY

EMLEKEZETE

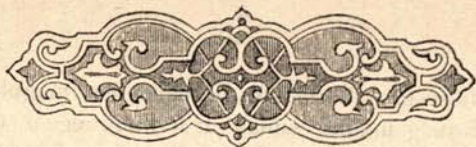
HARSÁNYI ZSOLT

Magyar Királyi Könyvtár, 1932. évi július hó 1-én
Könyvtárak és Könyvtárosok Magyarországi Szövetsége

321.715

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR	
5450	
LELTÁRI SZÁM	68

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim,

ha a fantázia repülőgépén, amely nem ismer magassági határokat, olyan szférákba szökkenünk a mai este ünnepi pillanataiban, ahol a magyarság egész itt töltött ezer esztendeje kitárul, ez ezer esztendő nagy síkjának épen a közepe táján egy hajdani kép jelenik meg előttünk. Csendes nyári estén egy lovasokból álló csoport áll meg a csalitos zöld tájon, hogy a vadászat eredményét számba vegye. Pompás leventékből áll a csoport, ruhájuk meg-megcsillan az alkonyat verőfényében a beléscsőtt aranyszálaktól, fegyvereiken drágakövek sziporkáznak, lovuk szerszámja vagyonokat ér. S a gazdag, előkelő urak között ott áll egy férfi, valamennyi között a legegyszerűbben öltözött, de legelőkelőbb. Alacsony termetű ember, megjelenése az izmos szilárdság és a rendithetetlen erő képzetét kelti. Széles válla és domboru melle fölött olyan fej ül, amelyet mintha bronzba véstek volna. Borotvált arcának legjellegzetesebb vonása az erős sasorr. Tekintete komoly, szemében a rendkívüli eszes emberek átható és su-

gárhozó nézése. A körülállók tiszteletteljes maguktartásán, de még inkább ennek a férfinak egész lényén azonnal meglátható, hogy ez az egy ura a többinek, szigorú és magától értetődő parancsolója, aki arra született, hogy vezessen. Mert ötszáz éve is úgy volt és ma is úgy van, hogy nem az parancsol, akinek hatalma van, hanem az parancsol, akinek engedelmeskednek. A sors külön kézjeggyel jegyzi meg azokat, akiket parancsolásra rendelt. Ilyen ez a markáns orru, zömök termetű ember is, akit ott láttunk pompás lovasai között egy hajdani nyári estén, az erdős-bokros hárnak talán éppen azon a pontján, ahol sok száz év múlva serleggel a kezében fel áll a kései magyar polgár, hogy emlékének áldozzon. A homályos és csillogó multból élénk tűnő férfi a magyar király. Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet fia, vérünkbeli való vér, nemzeti uralkodó, akit maga a nemzet emelt szabad választással maga fölé, a nemzet történelmének egyik leg-tündöklőbb alakja, akit faja olyan kegyelettel vesz körül, hogy figuráját az oknyomozó történelem reális világa fölé, a legendák csodálatos birodalmába emeli.

Nagyjaink megbecsülése

Hölgyeim és uraim, a magyarságot sokszor érte a vád, hogy élő nagyjait nem tudja megbecsülni, azzal azonban ami fajtánkat senki sem vádolhatja, hogy hajdani nagyjainak ne adóznék elegendő kegyelettel. Mint ahogy az egyháznak szentjei vannak, úgy él a magyar fantázia pantheonjában a történelmi nagyok egy gigászi

csoportja. Tizenkét millió magyarul beszélő ember között aligha akad egy is, a művelődés bármilyen alacsony fokán, aki előéletünk három nagy nevét ne ismerné. Ez a három Mátyás király, Rákóczi és Kossuth. Ez a Kaszinó, amelynek vendége gyanánt most szót emelni szerencsém van, különös szeretettel őrködik kivált Mátyás király emlékezetének ápolásán. És ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés: mi értelme és mi haszna van annak egyáltalában, ha nagyjaink emlékét ébrentartani igyekszünk? Gondolkozó ember előtt a válasz nem lehet kétséges. A régmúlt nagyok emlékének tisztelete megzendíti bennünk a nemzeti gondolkodás hurjait, előbbé teszi bennünk a nagy hagyományokkal való szerves összefüggésünket, másrésről a múlt felől a jövő felé fordítja tekintetünket, mert a nagyok életének példája s a pályájukból levonható tanulság világosságot adhat, hogy a jövőbe vezető helyes utat megtalálhassuk.

Hölgyeim és uraim, nappal nem látjuk a csillagokat. Azoknak fényére a sötét éjszakában van szükség. S ha valaha szükségünk volt fényesen világító csillagokra, amelyek mint hajdan a betlehemi csillag a pásztoroknak, megmutassák az ösvényt, most kellenek azok, a megpróbáltatott ország tanácsstalanul és siváran vaksötét éjszakájában. Nézzük meg, mit mutat nekünk a nagy király emlékének elmulthatatlan fényessége.

A történelmi jajkiáltás

Mátyás melléknevül azt kapta az utókortól, hogy igazságos volt. Pályájának a tudósok által felderített története is tanúságot tesz megvesztegethetetlen igazságszeretetről és népünk képzelőtehetsége száz meg száz mesét termelt róla. Hogy ezek az apró anekdoták igazak-e vagy sem, az egyáltalában nem fontos. Egy nemzetnek ideálok kellene és a nagy ember a testi halál után tovább folytatja életét a milliók fantáziájában úgy, hogy alakja tovább alakul, egyes vonásai elhalványodnak, más vonásai erősebb hangsúlyt kapnak, mindaddig, amíg az ideál ki nem formálódik. Az ilyen nemzeti ideálokat a nemzet vágyódása teremti, ők nem élő alakok többé, hanem szimbolumai annak, hogy a nemzet milyen vezetőket vágyik maga fölött látni, hogy a nemzet minnek a hiányát érzi a maga közéletében. Az a mondat, hogy „meghalt Mátyás király, oda az igazság“, ötszáz esztendő szociális igazságtalanságainak állandó történelmi jajkiáltása. Meghalt Mátyás király, mondta a magyar sóhaj a XVI. században, nincs aki kordában tartaná az önző érdekből kétfelé húzó és egymással marakodó uralkodó osztályt. Meghalt Mátyás király, mondta a magyar sóhaja a XVII. és XVIII. században, nincs aki megszerezné a szabadnak született, de idegen hatalom által elnyomott magyar nemzet jogos szabadságvágyának igazát. Meghalt Mátyás király, sóhajtották a jobbágyok a XIX. században, nincs aki igazat tenne és kapát adna a

gőgös urak kezébe, hogy meglássák, mi a magyar földművelő munkája. Meghalt Mátyás király, mondjuk mi ma a közviszonyok láttán kétségbeesett rezignációval, a közélet tele van visszaélésekkel, gyanús közszereplésekkel, kipattant panamák megdöbbenő részleteivel és akkor, mikor a nyomoruságos életű kishivatalnok fizetését a kényszerű szükség megnyirbálja és a nyomortól veszi el azt, amit nem adhat, ugyanakkor egyes közéleti botrányok napfényre került részleteiben úgy nyüzsgögnék a több ezer pengős tételek, mint az ijedt férgek a pince odújában, ha kedvelt sötétségükre rávilágít a kényelmetlen lámpás. Oda az igazság, mondjuk ilyenkor fájdalmas utálattal, oda a közéleti tisztesség szemérme, oda a társadalom egyetlen talpköve, a tiszta erkölcs. Igen tisztelt hölgyeim és uraim, kár volna mindezt tulsötéten látni, kár volna azt képzelni, hogy az egész nemzetből minden erkölcsi érzék kiveszett. A nemzet maga a régi magyar tulajdonságokkal ékesen állja a rászakadt nyomoruságokat, de egyre fogyatkozóbb türelemmel követeli, hogy a forumon ágálók kapzsi tülekedésének vége szakadjon, a munkaalkalmak az ügyeskedők halmozásai nélkül egyenlően osztassanak el s ahol bárminő visszaélés történik, oda csapjon le a Mátyás király igazsága a Mátyás király híres szigorával.

A renaissance királya

A másik nagy tanulság, amelyet Mátyás példája tár elénk, a kultura szeretetének tanulsága. Ez a király,

akinek az életét az európai kereszténység védelmének állandó harci készültsége foglalta le, kitörülte a világ szótárából azt a klasszikus közmondást, hogy a fegyverzaj közepette hallgatnak a muzsák. Soha a muzsák addig olyan ékesen nem beszélhettek Magyarországon, mint a törökkel, a Podjebráddal és Frigyessel folytonosan hadakozó Mátyás harcai idején. A renaissance nagy királya volt ez az uralkodó, aki eredetiben olvasztotta a latin és görög klasszikusokat, aki hatalmas összegeket áldozott a művészi építkezés fellendítésére, aki maga köré gyűjtötte a legkiválóbb külföldi és hazai művészeket és tudósokat, aki Pozsonyban egyetemet alapított, másutt teológiát, könyvtárat és egyéb intézmények egész sorát. A hagyomány szerint az a szokás járta udvarában, hogy amíg étkezett, magyar lantosok zengték asztalánál legujabb szerzeményeiket. Mindezt egy olyan korban tette, amely a magyar hadsereg fontosságára, sőt az állandó magyar honvédelem megszületése folytán különös súlyt biztosított a fizikai kultúrának. A lovagi tornák világa volt ez, mint ahogy ma az új nemzedék világa a sport. De míg Mátyás korában a szellemi kultúra hatalmas fellendülését látjuk, addig ma azt kell tapasztalnunk, hogy a könyvkiadóvállalatok alig képesek már könyvet olvastatni a közönséggel, színházaink egymás után csukják be a kaput, sőt kulturális intézményeink megterhelésében a hatóságok járnak elő jó példával, mert Budapest székesfőváros a klasszikus előadásokat vigalmi adóval sújtja, vagyis az Ember tragédiája előadását egy pezsgős dáriddal minősíti egy színvonalra és Mátyás király haj-

dani székvárosa pénzbüntetésre ítéli azt a polgárt, aki a Bánk bán előadását a Nemzeti Színházban megnézi. Ez az út, hölgyeim és uraim, nem alkalmas arra, hogy a népek történelmi ítélőszéke előtt joggal hivatkozhatunk kulturfőlényünkre. A testedzés szeretete rendkívül kíváncsú és fontos és hogy az ép lélek csak ép testben lakozhatik, azt mindnyájan tudjuk. De ha meg van az ép test, abban a lélek épsége is meg legyen. Meg kell találni, ha élni akarunk, a szellemi és fizikai kultúra jótékony egyensúlyát, mert hogy a nagy versenyben megállhassunk, ahhoz az elszánt katonák fekete serege mellett életbevágó szükségünk van a magyar kultúra munkásainak fehér seregére is.

A demokrácia — sziklavár

A harmadik tanulságot, hölgyeim és uraim, Mátyás király származásában látom. Nem egy világszerte ismert régi dinasztia sarja volt ő, a polgári népréteg hatalmas tartaléka vetette felszínre azt a Hunyadi Jánost, aki neki atyja volt. Mátyás trónra jutása olyan, mint a népmese. Mikor királlyá választották, tizennyolc éves volt s bár választásánál számolni kellett hihetetlen és országos népszerűségével, a rendek óvatosságából öt évre egy kormányzót rendeltek melléje. De a fiatal oroszlánról kiderült, hogy inkább oroszlán, semmint fiatal. A legrövidebb idő alatt kezében voltak a gyep-
lők s a dús gazdag oligarchák, akik saját osztályuk

biztos támaszát remélték az ország leggazdagabb emberének fiában, a cseh király udvarában nevelkedett ifjuban, elképedve látták, hogy ez a fiatal ember nem az udvari életre emlékszik vissza nagyobb szeretettel, hanem gyermekkorának emlékeire. A kisember pártfogását diktálta neki nemcsak polgári származása, hanem államférfiúi lángelméje és még inkább a kor fölé magasan emelkedő embersége is. A nemes értelemben vett humanizmus teszi őt igazán nagy emberré. Ez a magasan szárnyaló lélek felismerte már akkor az emberi társadalmak egyik legnagyobb követelményét. Lehet egy szákszámú uralkodó osztály keskeny alapjára is a hatalom éégig nyuló tornyát építeni, de százszor szilárdabb az a vár, amelyet a százezrek, a milliók rétegének beláthatatlanul széles területére épít a hatalom. Azt a tornyot feldöntheti a szélvihar, ezt a várat nem. Nekünk is, hölgyeim és uraim, ha a magyar jövő útjait kutatjuk, törekvéseinket erre az Isten által adott széles és nem emberek által erőszakolt szűk alapra kell építenünk. Magyarország a magyar népé, a jövő boldogulása ennek a népnek a boldogulása, amely a nemesi előjogok megszüntetése óta nem ismer többé törvényes osztálykülönbségeket, amelybe minden osztály tartozik s amely most már oszthatatlan és egységes tudhat lenni, ha közös céljait megtaláljuk. Ez a nép szabadon akar élni, de nem vezetés nélkül. A zsarnokságot nem tűri még akkor sem, ha a zsarnokság pirosra festi magát, de a vezetést sem nélkülözheti, mert tudja, hogy amint vezér nem győzhet sereg nélkül, úgy sereg sem győzött még vezér nélkül soha.

A nagy király származása

Mátyás származásában még egy megszívlelendő gondolatot látok, hölgyeim és uraim. Az utódállamok szubjektív történetírása szeretné kimutatni, hogy a Hunyadi-család román származású volt. Szaktudósok elvitázhatnak ezen, ameddig akarnak, én meg merem azt a kijelentést kockáztatni, hogy az elfogulatlan laikus magyar ember számára ez a kérdés nem fontos. Zrinyi Miklós őseit nyugodtan odaadhatjuk a horvátoknak, olyan elmebeteg aligha akad, aki a „Szigeti veszedelem” költőjének magyarságát kétségbe vonná. Petőfi Sándor ősei lehettek tótok a régi felvidéki századokban, olyan őrült még sincsen, aki a Március tizenötödike hőseit, a „Talpra magyar!” íróját ne ismerné el magyarnak. A mi fajtánk küzdelmes évszázadokon át számtalan telepítésből, felszivódásból, beolvasztásból alakult történelmi fajta, amelynek hallatlan világtörténeti szívósságát épen az mutatja, hogy ennyi külső elem beolvasztása után is a maga nemzeti karakterét és öntudatát meg tudta tartani. A mai földrajzi Magyarország nyolc millió lakosa közül vajjon hányan vannak, akiknek ősei a honfoglaló vezérekkel jöttek ebbe az országba? De bármikor jött ide valaki, magyarrá tette a föld, a víz, a levegő titokzatos áthasonító ereje s magyarrá teszi a magyar állameszméhez való hűséges ragaszkodás. Aki nem érez együtt nemzete örömeivel és fájdalmaival, az veszedelmesebb,

mint a külső ellenség, azt üldözni és büntetni kell. De aki hűséges fia a magyar állameszmének, attól ne kérdezzük, melyik őse mikor vándorolt be, mert ma nem azt kell keresnünk, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt bennünket.

A magyar arany ereje

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, Mátyás király országlása idején a magyar arany volt Európa legjobb és legdrágábban vásárolt valutája. Egy ország pénze mindig szeizmográfszerű érzékenységgel jelzi az illető ország belső életének szilárdságát. A mi belső életünk konszolidációjához minden eszköz meg van, amit egy ország adhat, csak egy nincs meg: maga az ország, amelyet elvettek tőlünk. Ez okozza szegénységünket s szegénységünk okozza tehetetlenségünket, amellyel a szegénységen segíteni nem tudunk. De hiszem és vallom, hogy ez a circulus vitiosus csak átszólagos. Hiszem és vallom, hogy van a mozdulatlanul álló fogaskeréknek olyan küllője, amelyet meg lehet ragadni. A talpraállásunkért folytatott nagy küzdelmet magunk között kell elkezdeni azzal, hogy tanulunk nagyjaink példájából s a pályájukból levonható nagy eszméket törhetetlen erővel igyekszünk belevinni a fájdalmas jelen szomorú közéletébe. A közéleti igazság szeretete, a közélet etikájának tisztasága, a magasrendű emberszeretet, a magyar fajta százezreinek a közös munkába való céltudatos bevonása, az egy-

más származásának és felekezetének kérdésein való felülemelkedés azok az eszmék, amelyekre a nagy király emléke tanít bennünket. Ezek az eszmék naggyá tehetik a kis országot is, naggyá először benső lélekben, azután naggyá az igazság győzelme után régi határaiban is.

A mesevilág hősei

Tisztelt hölgyeim és uraim, Mátyás király alakja nemcsak a magunk népének fantáziáját ihlette meg, hanem az ethnográfia tudományának tanítása szerint más népek, különösen a velünk szomszédos szláv fajok mondáiban is felbukkan minduntalan, mint az uralkodó eszménye. Egy karinthiai szlovén hagyomány például azt tartja a nagy királyról, hogy nem halt meg, hanem egy barlangban alszik. Ez előtt a barlang előtt minden karácsony éjjel kivirul egy hársfa. Éjféltől egy óráig édes illatot árasztva virágzik, aztán elszárad.

Hölgyeim és uraim, a magyar lélek sem hiszi, hogy Mátyás király meghalt. A magyar lélek is azt hiszi, hogy csak alszik abban a sötét barlangban, amelybe nemzete igazságát csukta az erőszak. S a barlang előtt olykor kivirágzik a magunkba szállás, a nagy feladatokra való elszánás bűvös virágu fája. Ne legyen ez a fa magyar fa, amely csak egy óráig virágzik, aztán elszárad. A fa erősen és igazán virágozzék tovább, verjen gyökeret közéletünkben s hozza meg

gyümölcseit arra a napra, amikor a gyümölcsöket leszedni kilép az eltiportság barlangjából mindnyájunk várvavárt álma és reménysége, az alvó, de már ébredező igazság.

Emelem a Cinkota-Mátyásfüldi Kaszinó Mátyás-serlegét a nagy király legnagyobb eszményének, az igazságnak győzelmére! (Hosszantartó éljenzés és szünni nem akaró taps.)

Kiadja: Dr. Révay József

RÁKÓCZI NYOMDA, MÁTYÁSÜLD.

